

Emberi méltóság tiszteletben tartásának, valamint a gyűlöletkeltés és a kirekesztés tilalmának vélelmezett sérelme a Hír TV csatornán 2012. március 30-án sugárzott Célpont című műsorszám – valamint annak március 31-i és április 1-i ismétlése – kapcsán

Az 1640/2012. (IX. 12.) számú médiatanácsi végzés kivonata

Tényállás

A Médiatanács általános hatósági felügyelet keretében, hivatalból – prof. dr. Szabó Máté, az alapvető jogok biztosának megkeresése nyomán – vizsgálta a 2012. március 30-án sugárzott *Célpont* című műsorszám „*Felzárkóztató*” című összeállítását, illetve annak március 31-én és április 1-jén sugárzott ismétléseit, és az alábbiakat tapasztalta.

Losonczi Kata műsorvezető a következő szavakkal vezette be a romákkal foglalkozó szegmenst:

„Rettegő nyugdíjasok Kerecsenden, lopás, rablás, önkényes lakásfoglalás mindennapos esetek. Milliókat költött az állam a roma közművelődési programra, de a beköltözőket nem sikerült felzárkóztatni, megbélyegzett cigányok a Dankó Pista utcában. A Jobbik gyöngyöspatai forgatókönyvet emleget, az LMP és a jogvédők még nem értek ide. Célpontban gádzsik és romák Hevesben. Hevesben a Célpont. Bárhová mehettünk volna a megyében, de Kerecsendről jöttek a hírek. Lopás, rablás, helyszíni bejárást tartottunk. Kerecsenden lassan halad a roma felzárkóztatás, a Heves megyei falu ugyan nyert támogatást különböző programok beindításához, de a pénz egyre kevesebb, a probléma pedig egyre több. Tudjuk, hogy ebből a riportból nagy balhé lesz, de akkor sem mondhatunk mást, mint azt, hogy Kerecsenden durvul az élet.”

Elsőként egy önkényes lakásfoglalással kapcsolatos esetet jártak körbe. Mivel a ház lakatlan volt, a szomszédot kérdezték az incidensről.

Mészáros Istvánné: *„Féltem, egyszerűen féltem, egyedül vagyok, itt erre sok magamfajta korú idős, egyedülálló nő van, és bizony féltem tőlük...”*

Később elmondta, hogy a lakása melletti házból szerelés és kopácsolás hangjai hallatszottak, majd égettek. A szomszédban zajló eseményekhez hasonló ügyek azóta szaporodtak meg, mióta ekkor még pontosabban nem körülírt személyek jelentek meg a környéken. A riporter később megjegyezte, hogy az interjúalany nem ok nélkül retteg, hiszen előzőleg már többször kirabolták.

Mészáros Istvánné: *„Elvitték a pénzemet, meg elvitték, a férjemnek volt egy nagyon értékes zsebórája.”*

Majd Sári László polgármester mutatta be az önkényes lakásfoglalókat. Elmondása szerint egyikük éppen a napokban szabadult a börtönből, továbbá két lakatlan házat törtek fel, ahonnan elsősorban fémtárgyakat tulajdonítottak el.

Ezt követően Molnár Attila mezőőr nyilatkozott, aki kijelentette, hogy a falu 70 százalékát már meglopták.

Molnár Attila: *„A legnagyobb probléma a cigánysággal van, 98 százalékban, esetleg 2 százaléka magyar, azért magyarban is van azért ilyen, aki nem igazán tisztességes, de zöme cigányság, önekik aztán semmi sem szent már most. Falopások, volt terménylopás, kukoricalopás. Valamelyik nap is volt ilyen, hogy itt egy szélső, lakatlan házban fogtam meg cigányokat. Két főt, akik fürdőkádat bontottak ki a fürdőszobából, elviszik és leadják a MÉH-be.”*

Losonczi Kata: *„Molnár Attilára már sarlóval és botokkal is rátámadtak tolvajok, az ügy egyelőre folyamatban van. A helyi gombaüzemből is sok fémnek kelt lába, de fákat is kivágtak a területről...”*

Később Izsó Endre termelési vezető azt hangsúlyozta, hogy vannak közöttük nagyon dolgos és jó műszaki szakemberek is. Ezt követően a szerkesztő megjegyezte, hogy a településen alig akadt olyasvalaki, akit nem ért volna valamilyen kár. Majd bemutattak egy elhagyott házat, ahonnan leszerelték a vízórát, amit elmondásuk szerint pár ezer forintért lehet értékesíteni a fémkereskedésekben. Később több sértett, Gasparovics Attila és „Anni néni” is megszólalt, utóbbi az „ők” személyes névmással jelölte a támadókat, csak egy későbbi megnyilatkozásából derült ki, hogy kiket rejt a szó.

Anni néni: *„...ezeknek a cigányoknak olyan uralmuk van, hogy én sehol sem vagyok, itt vannak, itt vannak a számba, itt lopnak, itt röhögnek.”*

Ezt követően Gizi néni nyilatkozott, a roma asszony a szomszéd Dankó Pista utcából menekült Anni néni mellé, mivel eredeti lakóhelyén már elviselhetetlen volt a helyzet. Nyilatkozata szerint tőle fát loptak, majd homályos beszámolójában tanúságot adott a terror és a „profizmus” megnyilvánulásairól.

A későbbiekben a polgármester próbálta megvilágítani a konfliktusok gyökerét.

Sári László: *„Én azt állítom, hogy a roma lakta településeken, ahol nagy számban élnek romák, ott igenis indokolt az állandó rendőri jelenlét, azért, hogy ne legyen baj. Általában nem a tősgyökeres, itteni roma lakossággal van baj, és nem az idősebbekkel, hanem az ide beköltöző, illetve az ő gyerekeik, akik állandó problémát okoznak.”*

Ezt követően a nézők a Dankó Pista utca (a „cigánysor”) lakóival ismerkedhettek meg. Beszámoltak arról, hogy a környék kertjeit önkormányzati segítséggel felszántották, ahol veteményezésbe fogtak. A képsorokon az utca lakói a földjeiken dolgoztak, egyikük bemutatta, milyen terményeket ültettek el. Majd Suha László kisebbségi önkormányzati képviselő nyilatkozott. Álláspontja szerint a településen történt lopások indokolatlanul nagy figyelmet kaptak, amely egy bizonyos személynek köszönhető, aki nem szereti a romákat. A „médiakampány” hatásaként rendkívül rossz kép alakult ki a településről és az itt élő romákról, a képviselő fajgyűlöletet emlegetett. Később a cigánysor lakói a lehetetlen anyagi körülményeiket mutatták be, elhangzott, hogy a szociális segélyből nem lehet megélni, több háztartásban is kikötötték a villanyt és a vizet. Egy másik lakó a rendőrség visszaéléseiről beszélt.

Majd elhangzott, hogy a település lakói közül többen a Jobbik képviselőitől kértek segítséget. Schneider Tamás országgyűlési képviselő szerint a faluban a cigány felzárkóztatásra elköltött 340 millió forint *„nem látszik meg a település lakosain, illetve a roma lakosságon”*. A polgármester szerint azonban a program sikeres volt, hiszen óvodai felzárkóztatást és napközit biztosítanak a romáknak. Ezt követően Zagyva György jobbikos képviselő is nyilatkozott a kialakult konfliktusról.

Zagyva György Gyula: *„Ha nem rendeződnek az állapotok záros határidőn belül, akkor a gyöngyöspatai példára megvannak a terveink. Fejezzék be a cigányok a rablást, a fosztogatást, a rendőrök meg csináljanak bűnmegelőzést, és akkor nyugodtan élhet ez a falu. De hát sajnos nem ez történik, és már megint alulról kell megszervezni a különböző térségeknek a védelmét.”*

Az ellenzéki felvetésekre Balog Zoltán államtitkár reagált. Álláspontja szerint a Jobbik megoldása csak zülleszt a közösségeket, rombolni mindig könnyebb, mint építeni.

A riport végén a szerkesztő elmondta, hogy mind az LMP-t, mind Horváth Aladárt megpróbálták megszólaltatni a kérdésben. A parlamenti párt képviselői nem kívántak nyilatkozni az általuk ismeretlen problémáról, az ismert roma jogvédő pedig nem vette fel a telefont. Az információk elhangzása közben a riporternőt mutatták, aki a már levetített interjú szituációkban, illetve más helyzetekben beszélgetett a település roma lakosaival. Majd a következő sorokkal zárult a beszámoló:

Losonczi Kata: „Riportunk után biztos lesz, aki sztereotípiák erősítését, rasszizmust emleget, de ezt már megszoktuk, de legalább szó lesz a kerecsendiek problémáiról.”

A Médiatanács a műsorszám hatósági ellenőrzése alapján hatósági eljárást indított a műsorszámmal kapcsolatban.

A Médiatanács döntése

A Médiatanács a műsorszámmal, valamint annak ismétléseivel kapcsolatban az Smtv. 14. § (1), 17. § (1) és (2) bekezdésében foglalt törvényi rendelkezések megsértése tárgyában hivatalból indított hatósági eljárást a Ket. 31. § (1) bekezdés j) pontja alapján megszüntette, továbbá döntéséről levélben tájékoztatta prof. dr. Szabó Mátét, az alapvető jogok biztosát.

A döntés indokolása

A *Célpont* című oknyomozó magazinműsor említett adása a roma-magyar együttélés problémáját tűzte napirendre. A kérdéskör kapcsán megszólaltatták a településen élő romákat, az ottani lopások károsultjait, valamint a polgármestert és az ellenzék, valamint a kormányzat képviselőit is. A kárvallottak közül néhányan a lopásokat - általánosítva - a cigányoknak tulajdonították. A polgármester szintén arról beszélt, hogy a romák állandó rendőri felügyeletet igényelnek, ugyanakkor ő már pontosította a problémák forrását. Elmondása szerint a betörések és lopások főként az „újonnan betelepülő roma családok” kontójára írhatóak. A bűncselekmények kapcsán a helyi kisebbségi vezető hasonló véleménynek adott hangot, ő is az új lakosokat vádolta a tulajdon ellen elkövetett normaszegésekkel. A Jobbik képviselői az állami programok hatástalanságát kritizálták, illetve a gyöngyöspatai forgatókönyvet helyezték kilátásba a helyzet konzerválódása esetén. A kormány részéről felelős államtitkár az előbbieken említett párt politikáját kritizálta, amely - véleménye szerint - közösségromboló, és nem szolgálja a probléma megoldását. A riport által felvetett gondokról az LMP képviselőit nem sikerült megszólaltatni, továbbá Horváth Aladár jogvédő sem nyilatkozott. Az előbbi párt elzárkózott az interjútól, a jogvédő pedig nem válaszolt a telefonos megkeresésekre.

Emberi méltóság vélelmezett megsértése

Bár a riportban megszólaltatott személyek egy része a bűncselekmények elkövetőiként a romákat nevezte meg (Molnár Attila mezőőr: „a legnagyobb probléma a cigánysággal van, 98 százalékában...; Anni néni: „...ezeknek a cigányoknak olyan uralmuk van, hogy én sehol sem vagyok, itt vannak, itt vannak a számba, itt lopnak, itt röhögnek.”; Zagyva György Gyula jobbikos képviselő: „Ha nem rendeződnek az állapotok záros határidőn belül, akkor a gyöngyöspatai példára megvannak a terveink. Fejezzék be a cigányok a rablást, a fosztogatást...”), a település polgármestere, a helyi kisebbségi vezető és egy termelési vezető megnyilatkozásai útján tisztázódott az is, hogy a településen elkövetett bűncselekmények nem az egész roma közösség, hanem csak néhány személy számlájára írhatók.

A helyi gombaüzem vezetője elmondta, hogy „nagyon sok gombaszedő asszony van közülük, akik nagyon jól dolgoznak, kiválóan, és le a kalappal. Műszaki vonalon vannak nagyon jó traktorosok, rakodógép-kezelők”. A település polgármestere is előadta, hogy általában nem a tősgyökeres, roma lakossággal van a baj, és nem az idősebbekkel, hanem a beköltözőkkel, illetve az ő gyerekeikkel.

A cigányság megbélyegzésével kapcsolatban pedig Suha László kisebbségi önkormányzati képviselő nyilatkozott: *„Jó, nem mondjuk azt, hogy nem volt lopás, van lopás, de nem annyi lopás, mint ahogy azt a tévében több helyen felröppentették. Van nálunk egy fiatalember...aki a romaságot nem nagyon szereti, és úgy felfújta az egészet, hogy az egész cigányság, aki itt van 1950 főből, mindet leégette...körülbelül 5% van olyan, akik tényleg a lopásból élnek. És ... ezek a bevándorló emberek, akik csinálják nekünk ezt a feszültséget...”*. A megszólaltatott kisebbségi önkormányzati képviselő is elismerte a lopásokat, a számukat viszont vitatta. Nyilatkozata hozzájárulhatott a sztereotípiák csökkentéséhez, továbbá elősegíthette a témával kapcsolatos objektív kép kialakítását. Zagyva György jobbkios képviselő felvetéseire pedig Balog Zoltán államtitkár reagált.

A témával kapcsolatban a település néhány roma polgárát is megszólaltatták, a megkérdezettek többsége a pénztelenségben látta a problémát (*„lehetne tenni a cigányságnak, lehet, hogy nem is volna akkor lopás vagy betörés, mert ha én is éheznék vagy éhezne az unokám, én is elmennék a kertekbe...azt mondanám adjatok, mert máma nem ettünk ... mert huszonegyezer forintból nem lehet már megélni...”*) továbbá egy roma asszony azt is elmondta, hogy *„van amikor büntetlenül vádolják az embereket, meg az is igaz, hogy van amikor lopnak is, de nemcsak a cigányok lopnak, a magyarok is, nem is keveset”*.

Az összeállításban az is elhangzott, hogy a polgármester a 2005. óta tartó több elemből álló felzárkóztatási programot sikeresnek tartja, működtetnek délutáni napközit, a leendő óvodásoknak felzárkóztatást, és a Dankó Pista utca lakóiról készült képsorok bemutatása alatt a narrátor elmondta, hogy van, aki kosárfonásból keresi meg a kenyérré válót, a kerteket már önkormányzati segítséggel felszántották, és sokan veteményezésbe fogtak.

A riportban alkalmazott szerkesztési mód, a téma több oldalról történő körüljárása, és – nyilatkozatok által – a problémák közelebbi azonosítása elősegítette a téma megfelelő feldolgozását. A műorszám feldolgozási módja utal arra, hogy az nem az egész kisebbséget jellemző vélemény kialakítására irányult. Valóban szó esett a romák által elkövetett lopásokról, azonban az összeállítás a nyilatkozatok révén tisztázta, hogy azok nem a település teljes roma lakosságára vonatkoznak. A megszólaltatott roma lakosok útján az is kifejeződött, hogy a bizonyos bűnelkövetések a cigányság részéről is ismertek (*„nemcsak a cigányok lopnak”, Jó, nem mondjuk azt, hogy nem volt lopás, van lopás, de nem annyi lopás...”, „lehetne tenni a cigányságnak, lehet, hogy nem is volna akkor lopás vagy betörés”*).

A fenti példákon keresztül látható, hogy a műsor a roma kisebbséget nem egy homogén, kizárólag negatív tulajdonságokkal bíró, a társadalom által – etnikai származásuk miatt – elítélt közösségként mutatta be. A műsorban több alkalommal hangoztatták a megszólalók, hogy a gondot az jelenti, hogy a romák által elkövetett bűncselekmények miatt azonos módon ítélik meg őket.

Igaz ugyan, hogy a műsor elsősorban a roma közösség egy részében tapasztalható problémákra reagált, és szót ejtett romák által elkövetett bűncselekményekről, egyéb elítélendő magatartásformákról, de ez legfeljebb a roma közösség egy részével, egyes tagjaival szemben volt alkalmas a nézők véleményének negatív irányba terelésére. Azaz, a műsor nem általánosított, nem bélyegzett meg egy teljes társadalmi csoportot, hanem annak egyes elemeiről nyilatkozott.

A műsor azt az üzenetet közvetítette, hogy a probléma a társadalmi együttélés normáit tiszteletben nem tartó romák, illetőleg mindenki más között húzódik. A műsorban megszólalt roma származású nő ékes bizonyítéka annak, hogy a problémát nem az etnikai hovatartozás

jelenti, hanem az együttélés szabályainak betartása, tiszteletben tartása, avagy azok semmibe vétele.

A fentiekre tekintettel az összeállítás nem volt alkalmas a roma közösség emberi méltóságának megsértésére. A riport nem közvetített olyan tartalmat, amely a cigányság emberi mivoltát megkérdőjelezte volna, és az összeállítást egészét - nem pedig részleteket - tekintve, az sem állapítható meg, hogy a műsorszám az egész roma közösségre jellemző, faji alapú kollektív jellemvonással ruházta volna fel az etnikai kisebbséget.

A műsorszám nem egységesen tünteti fel antiszociális, összeférhetetlen, bűnözői életvitelű közösségként a cigányságot, mindössze a roma kisebbség egyes, a problémát testközelből megélt tagjainak véleményét közvetíti a közönség felé. Az emberi méltóság sérelméről az ehhez hasonló műsorokban akkor lehetne szó, ha a műsor egy teljes társadalmi csoport (a teljes roma közösség) másodrendűségére, egyenlő emberi méltóságától való megfosztására, annak hiányára vonatkozó tartalommal bírt volna. Az emberi méltóság értéke ugyanis azáltal sérül, ha a nézők olyan véleményeket hallhatnak, amely alapján az nem egyenlő, nem általánosan érvényesülő, nem korlátozhatatlan, arról le lehet mondani, azt áruba lehet bocsátani. A nézőket ellenben nem lehet elzárni a vitás, feszült közéleti kérdésekkel kapcsolatos véleményektől. A dokumentumfilm így nem közvetített olyan tartalmat, amely miatt indokolt lehetne a hatósági fellépés a minden embert egyenlő mértékben és módon megillető emberi méltóság intézményes védelme érdekében.

Gyűlöletkeltés, kirekesztés tilalmának vélelmezett sérelme

Az előbbieken kifejtettek alapján megállapítható, hogy a műsorszám – azon túl, hogy az emberi méltóság megsértésére nem volt alkalmas – nem keltett gyűlöletet a roma közösség ellen, és e kisebbség kirekesztésére sem irányult.

A demokratikus nyilvánosság által megkövetelt vélemény- és sajtószabadság azonban kiterjed a sértő, akár szélsőséges álláspontok közzétételének lehetőségére is. A szélsőséges vagy sértő véleményekkel szembeni tolerancia pedig a demokratikus vita hatékonyabbá tételét segíti elő.

Az Alkotmánybíróság 1006/B/2001. számú AB határozatában – amelyet e tekintetben a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat is megerősített – a médiaszabályozásbeli gyűlöletkeltés tényállását a büntetőjogi gyűlöletre uszítással azonosította; ez a mérce pedig szűkre szabja az Mttv.-t alkalmazó hatóság döntési mozgásterét.

Kirekesztő tartalmat az az üzenet hordoz, amely egy adott közösség elszigeteltségét, a társadalom egyéb rétegeitől való idegenségét, különállóságát igyekszik elérni. Mindez megvalósulhat egy műsorszám által annak eredményeképpen, hogy a célzott réteggel kapcsolatosan esetlegesen meglévő sztereotip gondolatok, vélemények felerősítésére válik alkalmassá, avagy erre irányul.

Akkor minősülhet továbbá egy tartalom kirekesztőnek, amennyiben annak kinyilvánítója arra törekszik, hogy az adott közösség tagjait valamilyen formában megakadályozza abban, hogy alkotmányos jogait érvényesíthesse, illetőleg ezt megnehezítse. Az ilyen szándék végső soron az adott közösség tagjainak a mindenki mással egyenlő mértékben megillető méltósághoz való jog érvényesülését, érvényesíthetőségét ássa alá.

Az emberi méltóságot sértő tartalmak képesek megvalósítani a kirekesztés tényállását, és fordítva, azonban az Smtv. 14. § (1) bekezdésben és 17. § (2) bekezdésben meghatározott tényállások külön-külön is megvalósulhatnak. Elképzelhető olyan tartalom, amely egy közösség társadalomban való elszigetelését olyan módon propagálja, amely nem jár egyenlő

méltóságuk megkérdőjelezésével (ezáltal a közönség joga a méltóság értékét tiszteletben tartó tartalmakhoz nem sérül), illetve érhet egy közösséget olyan sérelem, amely a méltóság értékét vonja kétségbe, de anélkül, hogy az kirekesztésnek minősülne.

A vizsgált műsorszám a fentebb is említett szerkesztési elvek, módszerek alkalmazásával nem irányult a roma kisebbség társadalmi normákat elvető csoportként való bemutatására. A hatósági fellépés azért sem tekinthető indokoltnak, mert a műsor magát a társadalmi problémát, annak okait igyekezett körüljárni lehetséges megoldásokat keresve, és nem pedig a problémák elmélyítésére alkalmas, a roma kisebbség többségi társadalom általi elszigeteltségének megerősítésére alkalmas tartalmakat közvetített.

Egy adott médiatartalom jogszerűségének megítélésakor különös súlya van annak, ha a tartalom fontos, vitatott közéleti kérdéssel kapcsolatos. Egy ilyen témában született megnyilvánulás – az alkotmányos és a hatósági, valamint a bírósági gyakorlat szerint is – kevésbé korlátozható, mint más tartalmak.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a műsorszám az emberi méltóság megsértése mellett nemcsak a gyűlöletkeltésre, hanem kirekesztésre sem volt alkalmas a roma közösséggel szemben, hiszen eleve nem annak egészét, hanem csak egy részét állította be negatív színben, az elítélendő jelenségeket pedig nem faji alapon ítélte meg, illetve nem a közösség kulturális beállítottságának tudta be (tekintettel a jelentős számban felmutatott pozitív példákra is). Nem vitás, hogy a műsor provokatív, vitára ingerlő volt, többek érzékenységét sérthette, és egy régóta vitatott közéleti-politikai kérdéssel foglalkozott, de a sajtószabadság joga elsősorban éppen az ehhez hasonló vélemények számára biztosít védelmet.